

מסורת המדרש

מב ירושלמי מענין פרק ד' הל' ז'.
מג כחצות ק"ג ע"ב.

ליקוטים

טז בד יהוון. כדאי הוון כצל.
וכן הוא בירושלמי. קדם מן
ברייטא. פי' שצווחו שהוא קודם
לכל הבריות ור' הושבין קדם רבי
המנונא ספרא הוא ראוי יותר
ובשביל זה לא רצו בני ציפורי
לקבל את ר"ח כחיי רבי (אספת
אמורס).

[מכאן שייד לענין הבא]

באידן מתניין. והיינו שואלו
באידן משניות שלא הייתי יודע
(אספת אמורס). י"ז כתבתי עליו
שאת חכם ואת מקפיד. הרב
מת"כ כתב דבש"ר גרסין עניו
ובאמת היא היא של עניו סבלן
ואינו כועס מהרה והוא חכם כי
הכעס בחק כסילים יגזר עכ"ר
ובתרומם והאיש משה עניו תרם
סבלן ובמאמר רז"ל איתא חכם
אתה ואתה רוצה להכנס לארץ אך
בס"ת אינו כתוב דמשה חכם כ"א
עניו ונ"י הש"ר יותר צודקת (וכידה
לחיים). ווי דמובדין וז"ל
משכתבין. בש"ר הגירסא חבל
על ראבדן וכו'. ובפירוש"י בחומש
כתוב יש לי להתאונן על מיתת
האבות נראה שפי' חבל לשון צער
תאניה ואניה אבל בפרק חלק פי'
הפסד גדול יש על חסידים
שנאכדו ואינו יכול למצוא חסידים
אחרים כמות שאין אתה
כאברהם יצחק ויעקב. שלא
הרהרו אחרי. אע"פ שלא מצינו
שנגלה על אברהם באל שדי אלא
פעם אחד במילה דכתיב אני אל
שדי וכו' ולעקב פעם אחד דכתיב
אני אל שדי פרה ורבה וליצחק לא
מצינו בשום מקום שנגלה לו באל
שדי ואף לפי מה שפירש רש"י
בחומש דכיון דקאמר ליה
והקיימותי את השבועה אשר
נשבעתי לאברהם אביך ה"ל כאלו
נגלה אליו באל שדי שאותה
השבועה באל שדי היתה מי"ל
שאע"פ היה הרבה פעמים אף
שלא נכתבו בתורה כנ"ל. א"ל
את ב"ו לא יבולת וכו'. פי'
כנדר מה שהקפיד משה קא"ל
שמישה שהוא הקפיד כמדת בשר
ודם ראוי לו לדעת כי ה' שאינו
בשר ודם יהיה רחמן כמדותיו
וע"כ צ"ל את ישראל ואין להרהר
אחריו לאמר ההצל לא הצלת (ויפה
ענין).

הוזכר בברכות לענין שיעורין חטה פת חטה ולא פת
שעורין מיסב ואוכלה בלפתן ע"ש וכן צ"ל כאן והם
שאלו אותו בזה דבר ולא ידע להשיב. ומ"ש בלפתן
רבי אליעזר ורבי יוסי שני תבשילין לפותין זה בזה צ"ע.
והביא מאמר זה לכאן לפרש
מה שכתוב כי העושק עסק
שעסק עם אשתו ולא עם
חכמים הוללתו.

אכלה בלפתן, ולא ידע להשיב בלפתן. ר' אליעזר ור' יוסי אומרים שני תבשילין לפותין זה בזה.

טז מרבי הנה ממני תרין מנאין בכל שנה, אין הוון פדי,
הוון מתקיימין, ואין לא, הוון דמכין. מן דאתא רבי למדמך,
אמר לבריה לא תעביד פן, אלא הוי ממני פלהון פחדא,
ממני לך ר' חנינא קדמאי. והוא למא לא מניה. ר' יוסי בר
זבד אמר על דצוחין צפוריא עליה. ומן צוחא עבדין, הא
פדין צוחין טבאות אם אנון שמעין בהדא אוף בההיא צריכין
שמע להון. ר' בון אמר ליה קדם מן קריתא. אמר ליה קדם
ר' המנונא ספרא דבבל. אמר ליה פד תיזל לתמן אמר ליה
שמעיתך זקן, וידע דלא מתמני ביומיה. פיון דדמך, בעא
בריה דימניניה ולא קביל עליה. אמר ליה אנון מקבל אלא
קדם ר' אפס דרומא. הנה תמן חד סב, אמר אם ר' חנינא
קדמי אנון תנן, ואם ר' אפס קדמי אנון תנן. קביל עלוי ר'
חנינא למתמני תליתוי וזכה למארקה סגין שנין. אמר ליה
אנון ידע מן בגין מה זכיתי מארקה שנין סגין, מן בגין הדא
מלתא, ואם מן בגין דהוינא סליק מן טבריה לצפורין והוינא

להם כדרך ת"ח דלא מרחמי ליה בני מתיה והיו מנומנמן אחריו. ורבי היה דר בצפורי קרוב למותו. ומן צוחא עבדין
כו'. שאלו וכו' בשביל הצעקה עושין כן שלא למנותו. הרי מעתה הם צועקים הרבה ואם אנו שומעין להם בזה גם
באלו דברים שצועקים עליהם צריכים אנו לשמוע להם. ר' בון אמר על שהשיבו טעם קדם מן ברייתא. (פי' שמוני
שרבי חנינא השיב על דברי רבי בפני רבים ונתבייש). רבי הוי יתיב מתני וזכרו פליטיהם אותי והיו א"ל ההרים
כיוני הגאיות כלם הומיות. (פי' רבי היה יושב ושונה כלם הומיות). א"ל הומות. (והשיבו דלא קרינן אלא הומות על
זה כעס רבי עליו) וא"ל הן קריתא. א"ל קדם רב המנונא ספרי דבבל. אמר ליה כד תיזל לתמן אמור ליה
שמעיתך זקן. (פי' ואמר לו כשתרד שם אמור לו שימנה אותך זקן כלו' שהוא שלמדך ימנך ולא אני). וידע (רבי
חנינא מזה) דלא מתמני ביומיה. כיון דדמך (רבי) בעא בריה דימניניה (לרבי חנינא) ולא קיבל. (רבי חנינא עליה)
אמר ליה אנון מקבל אלא קדם (יהיה מתמנה) רבי אפס דרומא (מפני שהוא גדול ממני) כצל. וכ"ה בירר. הנה
תמן חד סב כו'. היה שם זקן אחד ואמר אם יהיה רבי חנינא הראשון אני אהיה השני לו לאחר מותו. ואם רבי אפס
הראשון אני אהיה השני כלו' בין כך ובין כך לא אהיה שלישי. וקבל עליו רבי חנינא להתמנות שלישי. וזכה להאריך
שנים רבות. ואמר רבי חנינא אין אני יודע בעבור מה זכיתי להאריך שנים הרבה. אם בעבור הדבר הזה. או בעבור
שפעם אחת הייתי עולה מטבריא לציפורי והייתי מעקם הדרך כדי לשאול בשלום ר"ש בן חלפתא.

מתנות כהונה

והיו צוחא עבדין א"ר יוסי על שהשיבו טעם בנדים ומה טעם
השיבו רבי הוה יחיד ומתני פלטו פלטיהם והיו אל ההרים כיוני
הגאיות כלם הומיות א"ל הומות א"ל קדם מן קריתא א"ל קדם
כו' ומה טעם כו'. כלומר איזה טעם הושינו ואמר רבי היה
יושב ושונה מקרא זה וקרא הומיות וא"ל רבי חנינא הומות
כמיז ופסוק הוא ציחוקאל סי' ז' ואמר להם ר' לפני מי קרית
מקרא וא"ל כו'. כד תיזיל כו'. כשתלך שם אמור לו שמעיתך
זקן וידע רבי חנינא שלא יחמנה זקן כימיו של רבי שכל זמן
שרבי חי לא יעזבו וילך לבבל. כיון דדמך כו'. כיון שמת רבי
ר' בון למנות את רבי חנינא בראש ולא קבל עליו רבי חנינא.
אמר ליה אנון גרסי. פי' אין אני מקבל עלי לישב בראש
אלא יבד ראשון רבי אפס והיה שם זקן אחד ואמר אם יהיה ר'
חנינא הראשון אני אהיה השני לו לאחר מותו ואם רבי אפס
הראשון אני אהיה שני כלומר בין כך ובין כך לא אהיה שלישי
וקביל עליו ר' חנינא ולהתמנות שלישי וזכה להאריך שנים רבות
וא"ל חנינא אין אני יודע בעבור מה זכיתי להאריך שנים הרבה
אם בעבור הדבר הזה או בעבור שפעם אחת הייתי עולה
מטבריא לציפורי והייתי מעקם הדרך כדי לשאול בשלום רבי שמעון
בן חלפתא בלילה וזכות משנים אלו אין אני יודע. והוינא עקים

ועל שם זה נקרא לפתן. אבל המת"כ מפרש גירסא דירן
מי טב אוכלה כלומר איזה מהם טוב לאכלה בלפתן ולא
ידע להשיב בלפתן כלומר ולא ידע למה נקרא לפת. וכן
משמע גירסת הילקוט שגרס ושאלו לו פת חטים או
פת שעורים אי זה טובה בלפתן
ולא היה יודע מה לפתן ע"כ.
טז רבי הוה ממני כו'. רבי היה
ממנה ב' ממונים על הנהגת
הצבור והן היותר גדולים
שבחכמים. והמת"כ כתב אחד
לראש ישיבה ואחד לאב"ד. בכל
שנה אין הוון כדאי הוון
מתקיימין כצל. וכ"ה בירר פ'
ד' דתענית. ופי' אם היו ראויים
היו מתקיימים ואם לאו היו
מתים. ואז היה ממנה ב' אחרים
במקומן. מן דאתא רבי למדמך
וכו'. פי' כשנפטר רבי צוה לבנו
לא תעשה כן אלא מנה כל
החכמים הראויים להמנות יחד.
והיינו טעמא כי בנו אולי לא
יכיר מי הם היותר גדולים כמו
שהוא היה מכיר בהם. ומני ד'ך
ר' חנינא קדמאי. ועוד צוה
למנות את ר' חנינא בראש
כולם. ובירר אי' ומניא לר' חמא
ב"ח בראש. והוא למה לא
מנייה. ר"ל ובעיא ולמה לא
מינהו הוא בירר. והשיב רבי יוסי
בר זבד. מפני שהצפוריים היו
צועקים עליו שלא היה נאהב
להם כדרך ת"ח דלא מרחמי ליה בני מתיה והיו מנומנמן אחריו. ורבי היה דר בצפורי קרוב למותו. ומן צוחא עבדין
כו'. שאלו וכו' בשביל הצעקה עושין כן שלא למנותו. הרי מעתה הם צועקים הרבה ואם אנו שומעין להם בזה גם
באלו דברים שצועקים עליהם צריכים אנו לשמוע להם. ר' בון אמר על שהשיבו טעם קדם מן ברייתא. (פי' שמוני
שרבי חנינא השיב על דברי רבי בפני רבים ונתבייש). רבי הוי יתיב מתני וזכרו פליטיהם אותי והיו א"ל ההרים
כיוני הגאיות כלם הומיות. (פי' רבי היה יושב ושונה כלם הומיות). א"ל הומות. (והשיבו דלא קרינן אלא הומות על
זה כעס רבי עליו) וא"ל הן קריתא. א"ל קדם רב המנונא ספרי דבבל. אמר ליה כד תיזל לתמן אמור ליה
שמעיתך זקן. (פי' ואמר לו כשתרד שם אמור לו שימנה אותך זקן כלו' שהוא שלמדך ימנך ולא אני). וידע (רבי
חנינא מזה) דלא מתמני ביומיה. כיון דדמך (רבי) בעא בריה דימניניה (לרבי חנינא) ולא קיבל. (רבי חנינא עליה)
אמר ליה אנון מקבל אלא קדם (יהיה מתמנה) רבי אפס דרומא (מפני שהוא גדול ממני) כצל. וכ"ה בירר. הנה
תמן חד סב כו'. היה שם זקן אחד ואמר אם יהיה רבי חנינא הראשון אני אהיה השני לו לאחר מותו. ואם רבי אפס
הראשון אני אהיה השני כלו' בין כך ובין כך לא אהיה שלישי. וקבל עליו רבי חנינא להתמנות שלישי. וזכה להאריך
שנים רבות. ואמר רבי חנינא אין אני יודע בעבור מה זכיתי להאריך שנים הרבה. אם בעבור הדבר הזה. או בעבור
שפעם אחת הייתי עולה מטבריא לציפורי והייתי מעקם הדרך כדי לשאול בשלום ר"ש בן חלפתא.

מסורת המדרש

מד שמות רבה פרשה ו' סימן כ'.
מנחם ואלו סימן ה'. מה עין
לקמן פסוק י"א. מו סנהדרין
ק"א ע"א. מו ילקוט כאל רמז
מקטע"ד כל העין.

ידי משה

יח שהכפיל. פירוש על ממון
שהיה לו קודם פורענות
כדכתיב ויהי לו י"ד אלף
צאן ומעיקרא היה לו ז'
אלף. שהוא קונה סחורה.
פירוש שהוא המשל שלי
הטעם מה שקונה בנעוריו
הוא משתכר לפי שהוא
חרף במשא ומתן ומכל
מקום פעמים שמצליח
בסחורה שקנה לעת זקנותו
כך התורה כדאיתא הלומד
ילד למה הוא דומה לדור
כתובה על גייר חדש מכל
מקום לפעמים משתכח
תורה שלומד בנעוריו על
ידי שעוסק בדברים אחרים
ומה שלומד בזקנותו מתקיים
בידו ולקרא דלעיל מיניה
דבך דכתיב כי העושק יהולל
חכם.

ליקוטים

עושק שעשקו דתן ואבירם
למשה. ר"ל המחלוקת, והוא
מלשון כי התעשקו עמו, כמש"כ
(תורה תמימה). מתנה מתנה
כתיב. הך "כתיב" הוא טעות
המעתיק שמצא כתוב מתנה
מתנה שהכונה לפרש תיבת
מתנה בהוראת מתינות (שכן
הרכבה מלים מהעברית המאוחרת
נמצאים בספר הזה) וחשב
שהכונה לעורר על השנוי בין
הקרי והכתיב כרגיל, והוסיף מלת
"כתיב" מדעתא דנפשיה. ועפ"י
המונח הכונה שהיה בדמיונם
שספרינו משונים מספריהם של
חז"ל, לא שת לבו על מה
שנבטלים שלנו אין כל שנוי כאן
בחקרי מהבית. ורבים ברונמא
כזאת. כמבואר במסלותינו בס"ד
(התירושו). ומאז באתי אל
פרעה וכו'. וזוהי אבד לו חלק
טוב מפני שזה גרס לו שלא יכנס
לארץ כמש"כ עתה תראה את
אשר אעשה לפרעה, ודרשו, עתה
תראה, ואי אתה תראה במלחמת
ל"א מלכים שבעת כניסת ישראל
לארץ, ועיין במ"ר ר"פ וארא.
ולכאורה אינו מבואר לדרשה זו
ענין הכתוב ויאבד את לב מתנה,
והלא אדרבה הוא דרשי כאן
דמשה לא היה מתון, וצ"ל דהכונה
כאן אלמלא היה משה מתון בדבר
זה היה נצול, והבואר הוא רבאמת
היה משה מתון כמעשיו ובנראה
מענינו במחלוקת קרה, אלא כאן
אבד מתינותו מפני העושק
שעשקוהו, והיו הפי ויאבד את לב
מתנה, כי העושק יאבד מדת
המתינות אפילו מאיש מתון, כמו
משה. ודע כי לפנינו לא כתיב
מתנה, אך ידוע הוא כי לחז"ל היו

זו מתנה כתיב. צ"ע שאין כן בתנ"ך שלנו שכתוב
מתנה ואולי צ"ל אל תקרי מתנה אלא מתונה ופירושו
שענין המתינות מאבד הלב שמי שאינו מתון מקלקל
וכמ"ש רב אדא בר אבהא בברכות מתון מתון ד' מאות
וזו שו"א. ובשמ"ר פרשה ו'
סימן ב' ליתא. שאתה חכם.
בשמ"ר שם הגירסא שאתה
עניו. והמקפיד הוא היפך העניו
ולא היפך החכם. יח טוב
אחרית דבר מראשיתו. רות

עקים איסטריטאי שאיל בשלמיה
דר' שמעון בן חלפתא, באידין
מתניין* לית אנא ידע.

זו דבר אחר, פי העשק יהולל

חכם. מעשק שעשקו דתן ואבירם למשה רבן אבדו חכמתו

ממונו. ויאבד את לב מתנה. מתונה כתיב. אלו היה משה

מתון היה נצול, אלא שהקניטו והקפידו אותו ואמרו לו (שמות

ה כא) ירא ה' עליכם, ולא סבל אלא אוף הוא הקפיד מבעסו,

ואמר (שם כג) ומאז באתי. אמר לו הקדוש ברוך הוא מ"אני

כתבתי עליך שאף חכם ואת מקפיד* ואומר לי כך, חייך לש

לך לידע ולידע טוב אחריתך של בני מראשית שנתתי להם

במצרים דכתיב (שם ו א) עתה תראה. באותה שעה אמר

הקדוש ברוך הוא מ"וי דמובדין ולא משתפחין*, אבדתי את

אברהם יצחק ויעקב שלא הרהרו אחריו* ולא מצאתי כיוצא

בהן. באותה שעה בקשה מדת הדין לפגוע בו, דכתיב (שם ב)

וידבר אלהים, ואין אלהים אלא מדת הדין. ונאמר (שם)

ויאמר אליו אני ה', אמר לו את בשר ודם לא יכלת

לסבל אותם*, אני ה' רחמן בעל הרחמים במדותי ארחם,

שנאמר (ישעיה מו ד) אני עשיתי ואני אשא.

יח ז. ח. טוב אחרית דבר מראשיתו. מ"ר מאיר הנה יתיב

ודריש בבי מדרשא דטבריה, והנה אלישע רביה ג'ז

בשוקא, ארפיב על סוסיא בשפתא. אמרון לר' מאיר הא

אלישע רבך אתי ג'ז בשפתא בשוקא. נפק לגביה. אמר ליה במה הויאת עסיק. אמר

ליה (איוב מב יב) וזה' ברך את אחרית איוב מראשיתו. אמר ליה [ומה אמת ביה]. ברך,

שהכפיל לו את ממונו. אמר ליה עקיבא רבך לא הנה אמר פן, אלא וזה' ברך אחרית

איוב מראשיתו בזכות תשובה ומעשים טובים שהיה בידו מראשיתו. אמר ליה ומה

את אמת שוב. טוב אחרית דבר מראשיתו. אמר ליה ומה את אמת ביה. אמר ליה

יש לך אדם שהוא קונה סחורה בנעוריו והוא מפסיד ובזקנותו הוא משתכר בה. דבר

אחר, טוב אחרית דבר מראשיתו, יש לך אדם שמוליד בנים בנעוריו והן מתים,

מוליד בזקנותו והן מתקיימין. דבר אחר, טוב אחרית דבר מראשיתו, יש לך אדם

שעושה מעשים רעים בנעוריו ובזקנותו עושה מעשים טובים. דבר אחר, טוב

אחרית דבר מראשיתו, יש לך אדם שהוא למד תורה בנעוריו ומשפחה ובזקנותו הוא

חוזר עליה. הוי טוב אחרית דבר מראשיתו. אמר לו ר' עקיבא רבך לא כך אמר, אלא

טוב אחרית דבר כשהוא טוב, מראשיתו. וכן היה מעשה, אבוייה אבי מגדולי הדור,

וכשפא למולני קרא לכל גדולי ירושלים, וקרא לכל גדולי הדור, וקרא לר' אליעזר

ולר' יהושע עמהם. וכשפאכלו ושתו שרון אלן אמרין מזמורין ואלין אמרין אלפבתין.

* ראה ליקוטים רבנני הקודם.

מתנות כהונה

גרסינ. איסטריטאי. דרך הרגים כלאמרין עניונון קרטיא
ופלטיא. באידין מתניין. נאחז משנים. יז שעשקו דתן כו'.
עיין זה בש"ר פ"ו. חכם. בש"ר גרס עניו ונאחזת היא היא שכל
עניו סגלן ולאו כועס מהרה והוא חכם כי הכעס נמיק הכסילים
יעוט. מקפיד. רגון בש"ר הגירסא נאחזת אחר. ואומר לי כך

גרסינ. איסטריטאי. דרך הרגים כלאמרין עניונון קרטיא

ופלטיא. באידין מתניין. נאחז משנים. יז שעשקו דתן כו'.

עיין זה בש"ר פ"ו. חכם. בש"ר גרס עניו ונאחזת היא היא שכל

עניו סגלן ולאו כועס מהרה והוא חכם כי הכעס נמיק הכסילים

יעוט. מקפיד. רגון בש"ר הגירסא נאחזת אחר. ואומר לי כך